

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГАЛУЗЕВОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ

В умовах динамічного поступу України в ХХІ столітті розвиток термінознавства об'єктивно випереджає розвиток термінографії. Зокрема, таке випередження пояснюється тим, що термінологічні словники самостійно складають фахівці вузьких галузей знань, а завдання української термінографії полягає в об'єднанні зусиль не лише таких спеціалістів, а й лінгвістів-термінологів. Досвід термінографічної роботи дає можливість окреслити деякі актуальні проблеми цієї галузі знань, а також методологічні й методичні підходи до їхнього розв'язання. З багатьох проблем термінографії кардинальною є проблема семантизації одиниць словника. Будь-яке ідеальне наукове поняття лише тоді стає доступним для наукового осмислення, коли воно виражене словесно за допомогою терміна і введене в науковий обіг за допомогою визначення. Витворюючи концепцію про нові знання в конкретній предметній галузі, ми спираємося на думку О.О. Потебні про те, що науковець не безпосередньо працює з реальною дійсністю, а опосередковано – після того, як вона пройшла через форму слова, оскільки єдиним будівельним матеріалом науки є поняття, складені з об'єктивованих у слові ознак образу. Поняття подають словами, однак слово залучають для уможливлення оперування поняттями, сформованими на основі спостережень, експериментальних даних, аналізу, синтезу тощо. Уся творча діяльність науковця стосовно факту вичерпується мовленнєвим текстом, яким цей факт подається.

Аналізуючи, наприклад, процес укладання «Тлумачного словника кулінарних термінів» (далі – «Словника»), можна перекоонатися в тому, що така термінографічна праця покликана виконувати три основні функції: 1) систематизувальну, 2) довідкову, 3) навчальну. Відбір термінів для неї відбувався значною мірою під впливом методологічної концепції авторів (Л.З. Шильмана та С.М. Руденко). Однією з важливих умов формування словника (списку термінів без дефініцій) було попереднє моделювання логіко-поняттєвої системи, характерної для описуваної в словнику галузі знань з огляду на такі вимоги до терміна, як системність, зрозумілість, короткість, простота, словотвірні можливості, милозвучність (евфонія), відповідність лінгвістичним правилам і мовним нормам.

Досвід укладання «Словника» переконав у необхідності дотримання двох методологічних постулатів термінографічної семантизації (виявлення значення): 1) адекватна семантизація залежить від типу й розміру словника, соціальної категорії користувачів, якій призначено працю, рівня методології й методики термінологічної теорії та термінографічної традиції галузі, а також рівня професійної компетентності; 2) пріоритет термінографічної прагматики, певний компроміс між термінографічними теорією й практикою дає можливість зняти протиріччя та визначити такі параметри, як критерії відбору вокабул (заголовків словникових статей), використання ілюстративного матеріалу, обґрунтування системи поміт, удосконалення основних засобів семантизації та побудова словникової статті. Терміни, що ввійшли до «Словника», охоплюють різні аспекти кулінарії: 1) терміни, що характеризують спеціальність (*кулінарія, кулінар*); 2) терміни теоретичної кулінарії (*денатурація білків, клейстеризація крохмалю, окислення жирів* тощо); 3) терміни, що характеризують продукти, які формують або поліпшують якість продукції (*агар, агароїд, фурицеларан, спеції, глутамат натрію*); 4) терміни, що характеризують прийоми кулінарного оброблення продуктів (*відбивання, обпалення, освітлення бульйонів, заварювання чаю* тощо); 5) терміни, що характеризують різні види кулінарної та кондитерської продукції: напівфабрикати, кулінарні вироби, страви, напої, кондитерські вироби (*азу, борщі, пюре, вергуни, креми* тощо). Дефінування термінів здійснювалося насамперед на основі нормативних документів, у яких фігурує безпосереднє визначення певних понять або з яких опосередковано (через контекст) окреслюється термінологічне значення. Такими джерелами, зокрема, є збірники рецептур страв української кухні, разом з якими було використано також словники й довідники, видані раніше. Критеріями відбору одиниць для «Словника» були, перш за все, частотність їх уживання в текстах зі спеціальності, їхня цінність для досліджуваної терміносистеми, доцільність уживання в певних контекстах аналізованої мови спеціального призначення (зокрема, підмови кулінарії).

Отже, розглядаючи актуальні проблеми української термінографії на прикладі укладання «Тлумачного словника кулінарних термінів», слід наголосити на важливості методологічної концепції авторів, а також на необхідності врахування таких характеристик терміна, як упродовженість, системність, простота, зрозумілість, короткість, словотвірні можливості, евфонія тощо.